

**UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

ThDr. Marketa Langer

**TEOLOGICKÝ ODKAZ ČESKÉ MODERNY
V ŽIVOTĚ A DÍLE FRANTIŠKA BÍLKA**

**THE THEOLOGICAL LEGACY OF CZECH MODERNISM IN
THE LIFE AND WORK OF FRANTIŠEK BÍLEK**

Autoreferát disertační práce

Praha, 2018

Předkladatel disertační práce: ThDr. Marketa Langer
Doktorský studijní program: Teologie
Studijní obor: Husitská teologie
Školitel: doc. ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Oponenti disertační práce:

.....

.....

Obhajoba disertační práce se koná v roce 2018 v Praze na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy před Státní komisí pro obhajobu disertační práce.

Předsedou komise byl jmenován:

.....

prof. ThDr. Jan Blahoslav Lášek, dr.h.c.
předseda oborové rady a garant programu/oboru
Teologie/Husitská teologie

doc. ThDr. Kamila Veverková, Th.D.
děkanka fakulty

ÚVODEM

Disertační práce se ve třech kapitolách zabývá životem a dílem umělce Františka Bílka a jeho vztahem k teologickému odkazu české katolické moderny konce devatenáctého a začátku dvacátého století.

Úvod představuje základní ukazatele práce se stručným vymezením její problematiky, cíle disertační práce, užití metody, dále použitou formu a strukturu.

Základní ukazatele práce

Tématem a předmětem pro zpracování disertační práce se stal František Bílek a jeho vztah k odkazu české katolické moderny. Pro určení jsou užitá tato stanoviska:

- osobnost F. Bílka,
- myšlení a ideové zaměření,
- vzdělání, praxe, životní zkušenosti,
- profesní ukazatele – umělecké disciplíny, ve kterých působil,
- tvůrčí realizace,
- doba a čas jeho působnosti.

Cíle disertační práce

Snaha o nalezení odpovědí na tři položené otázky jsou obsahem předložené kvalifikační práce a hledání odpovědí na stanovené badatelské otázky jsou obsahově klíčové.

Otázka č. 1

Byl František Bílek modernistou?

Otázka č. 2

Byl František Bílek mystik (ve smyslu vymezení pojmu)?¹

Otázka č. 3

Jaké byly důvody konfesní změny Františka Bílka a jeho nejužší rodiny? (Vstup do Církve československé.)

Užité metody

Používáme metodu hypotézy, která je předem stanovená v položených otázkách, a která je následně zkoušená. K dalšími metodám patří rozbor dostupných poznatků, s kterými se srovnává přístup české společnosti k umělci v průběhu jeho života.

Klíčovými pojmy jsou:

- Teologie
- František Bílek
- Modernismus/Katolická moderna (česká moderna)
- Mystika
- Církev československá
- Katolická církev

Stručné vymezení problematiky

Mnohověstevně vnímaný a duálním způsobem přijímaný umělec, bratr František Bílek, rodák z jihočeského Chýnova, je osou (kmenem) zpracovávaného tématu. Třináctého října 2016 uplynuly tři čtvrtiny století od jeho úmrtí (*6. 11. 1872 – †13. 10. 1941, Chýnov). V jeho díle pomocí tvůrčích realizací různými uměleckými formami promlouvá Písmo svaté a sám autor – umělec – ve zcela rozdílné interpretaci vlastní Ideje, kterou pro něj představoval Ježíš Kristus.

1 **Mystika** znamená zkušenost vnitřního sjednocujícího setkání člověka s božskou nekonečností, z níž pochází on sám i všechno jsoucí. V křesťanské mystice a v mystice židovství a islámu je to setkání s osobním Bohem. Mystika dále znamená i snahu o vědecký výklad, reflexi této zkušenosti (a proto je vědeckou disciplínou). RAHNER, K. a VORGRIMLER, H.: *Teologický slovník*. Přeložil František JIRSA, přeložil Jan SOKOL, přeložil Jan KRANÁT. Praha: Vyšehrad, 2009., s. 233-234. Dále např. viz <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/mystika>, zdroj citován 5. 3. 2017.

Stýkal se s od roku 1896 s představiteli české katolické moderny soustředěnými okolo časopisu *Nový Život*. Jeho díla byla v časopise reprodukována a zároveň byly publikovány jeho články. V roce 1921 přestoupil do Církve československé. Nově utvořená národní konfese umožnila rozvoj vědeckého poznání a její snahou bylo odpovědět na otázky víry novým způsobem. Bílek se ve stejném období stal členem České akademie věd a umění a od roku 1924 – 1929 byl předsedou čtvrté sekce, jejího výtvarného odboru. Církev československá má od svého vzniku zásluhu na rozvoji moderní teologie v poválečném Československu. V průběhu dvacátého století prošla CČS(H) dějinným vývojem a tento trend stále trvá. Diskuse, která proběhla u příležitosti Fóra 2000 spojená s návštěvou dalajlámy v Praze v říjnu 2016 je připomenutím sledované problematiky.²

Forma a struktura

Výše uvedené ukazatele vedly k formálnímu členění práce na:

Úvod

Oddíl A s podkapitolami

Tři kapitoly s podkapitolami (číslovány I., II., III.)

Oddíl B s podkapitolami

Závěr

Summary

- 2 (...) „V hlavách mnoha lidí přežívá prostě předsudek, že věda a víra jsou v nějakém napětí. To je nesmysl. (...) Věda, víra a umění jsou tři různé odpovědi na různé otázky, proto nemohou z podstaty věci být v nějakém konfliktu. To, co je v konfliktu, jsou interpretace. Jestliže ta materialistická filosofie se pokoušela o určitou primitivní interpretaci vědy, tak to samozřejmě bylo v konfliktu s náboženstvím, především když náboženství bylo interpretováno fundamentalistickou primitivní teologií. A tyto věci už jsou dneska svým způsobem antikvované. Takže ten dialog mezi vírou a racionalitou je strašně důležitý, protože náboženství bez kritické racionality se stává nebezpečným, to vidíme na tom fundamentalismu, ale také ta vědecká racionalita, kdyby se neotevírala těm morálním a spirituálním impulzům, které vycházejí z toho světa víry, tak by byla taky jednostranná a taky nebezpečná.“ Diskuse u příležitosti Fóra 2000 a návštěvy dalajlámy v Praze v říjnu 2016, která byla vedena u této příležitosti (v první části s dalajládou, poté s prof. PhDr. Martinem Kovářem, Ph.D. a prof. PhDr. Tomášem Halíkem, Th.D.). Viz <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10441294653-hyde-parkcivilizace/216411058091022/>

Citováno dne 23. 10. 2016. Přepis vybraného záznamu autor, add 43:04 min.

Literaturu, která obsahuje použité zdroje
Přílohy č. 1 – 6.

Celek má formu stromu *Ligneae vitae* a je vizuálním ztvárněním obsahu disertační práce.³

Oddíl A se věnuje prostředí vzniku moderní Evropy. Především předpokladům vzniku zápasu o modernismus, okolnostem konání prvního vatikánského koncilu, hnutím české katolické reformy a hnutím evropského modernismu ve vztahu k ústřednímu předmětu disertační práce, kterým je umělec František Bílek.

Každá ze tří kapitol se zabývá jedním ze tří období/pilířů umělce. Jsou rozděleny podle životních předělů Bílka a vycházejí z členění jeho životopisců E. Chalupného a J. R. Marka, který druhé a třetí období spojil.

První kapitola je zaměřena na umělcovo první životní období/pilíř – *mládí neboli lidská vina*, které se uzavírá v roce 1901. Mladý umělec byl soustředěn na Pannu Marii s důrazem na vztahující se teologické obsahy a postupně jeho zájem přecházel k Ježíši Kristu. Zásadním dílem prvního období je Ukřižovaný (Krucifix). Kapitola se věnuje jeho rodinným předpokladům, době studií na Akademii výtvarných umění, studijnímu pobytu v Paříži a jeho předčasnému ukončení. Z tohoto období jsou zaznamenány jeho mystické prožitky (Paříž, Chýnov). Kapitola se věnuje Bílkově tvůrčí a umělecké krizi prvního období a jejímu překonání. V roce 1896 se seznámil s básníkem Juliem Zeyerem. V souvislosti s tím vystoupil ze své tvůrčí samoty a navázal kontakty s představiteli české katolické moderny soustředěné okolo časopisu *Nový Život*. Vzájemná spolupráce vyústila v otištění reprodukcí jeho děl, článků a přednášek. Zúčastnil se rovněž prvního sjezdu *Nového Života*, kde přednesl přednášku, která byla účastníky odmítnuta. Jeho

3 Viz hlavní text dis. práce. Pozn. autora.

první tvůrčí realizací v architektuře se stala stavba vlastního domu s ateliérem v rodném Chýnově.

Ve druhé kapitole, druhém životním období/pilíři – *dospělosti neboli Krista*, se stal pro Bílka ústřední ideou Ježíš Kristus. V umělcově životě došlo k zásadním změnám. V roce 1901 umírá přítel a podporovatel Julius Zeyer. Sblížení s Bertou Nečasovou vyústilo ve sňatek v roce 1902. Bílek zakládá rodinu a více se ve svých realizovaných zakázkách přibližuje potřebám soudobé společnosti. Prohloubilo se umělcovo přátelství s básníkem Otokarem Březinou. Nastalo období ukotvení ideových cyklů: *Cesta, Stavba budoucího chrámu v nás*. V letech tohoto období umělec projektoval a navrhl vybavení svého rodinného domu v Praze na Hradčanech zcela v duchu svých idejí. Dům obsahuje prvky moderní architektury, které se ve své době v českém prostředí nepoužívaly. Toto plodné období se uzavírá na počátku první světové války. V jejím průběhu zájem o umělce upadal a vznikem samostatného Československa a následným založením Církve československé 8. ledna 1920 nastalo další nové období v jeho životě a díle.

Tyto změny v české společnosti znamenaly **přechod do třetí kapitoly**, do období/pilíře – *zralosti neboli národního uvědomění*, v letech 1920-1941. Kapitola se věnuje Bílkově konfesní změně po vzniku Církve československé a jeho aktivnímu působení v České akademii věd a umění. V uvedeném období vytvořil pro církve množství návrhů a realizací. Zároveň se jeho zájem více zaměřil na postavy z dějin českého národa. Stal se členem a předsedou čtvrté výtvarné sekce České akademie věd a umění a byl nominován do mnohých komisí. V letech 1924-1929 se svojí aktivní účastí a přístupem podílel na realizacích uměleckých děl ostatních umělců.

Oddíl B je soustředěn na odpovědi na stanovené tři otázky a připomíná aktuálnost Bílkových idejí a jeho místo v současné české společnosti.

V závěru jsou představeny přínosy disertace a Bílkův teologický odkaz ve vztahu k jeho životnímu ideovému vývoji a směřování. Rovněž je předložen koncept dle jeho životopisce J. R. Marka a současně schéma ideového vývoje Františka Bílka v badatelských závěrech. Součástí zpracované práce jsou získané poznatky z pramenů České akademie věd a umění. Disertační práci doplňují poznatky ze získaných podkladů o umělci v oblasti audiovizuálních a digitalizovaných archivních pramenů o období, kdy po vstupu do Církve československé pro ni aktivně pracoval.

Na úplný závěr předkládané disertační práce je nutno připomenout, že se umělec František Bílek řídil ve svých návrzích a tvůrčích realizacích tématy obsažených v Písmu svatém. Profánními tématy se nezabýval. Svůj zájem také obracel k realizaci památníků a soch velkých teologických osobností z české historie. Ať se opakovaně jednalo o Mistra Jana Husa, Jana Amose Komenského, Petra Chelčického a další. Zasloužil se o uctění jejich památky i pro dvacáté století.

OBSAH

ÚVOD

Základní ukazatele práce

Cíle disertační práce

Užité metody

Stručné vymezení problematiky

Forma a struktura

A. PŘEDPOKLADY VZNIKU ZÁPASU O MODERNISMUS

A1 PROSTŘEDÍ KONÁNÍ PRVNÍHO Vatikánského
KONCILU

A2 Hnutí katolického modernismu v Evropě

A.2.1 Předpoklady vzniku hnutí modernismu
ve Francii

A.2.2 Italské hnutí modernismu

A.2.3 Anglické hnutí modernismu

A.2.4 Německé hnutí modernismu

A3 REAKCE Papežské kurie

A4 České reformní prostředí v 19. století

I. KAPITOLA (1872 - 1902)

I.1 Rám období

I.2 PRVNÍ PÍLIŘ – MLÁDÍ NEBOLI Lidská vina

I.2.1 Curriculum vitae Františka Bílka –
doba druhé poloviny 19. století

I.3 DOBA STUDÍ NA AKADEMII Výtvarných
umění

I.3.1 Stipendium v Paříži

I.4 CHÝNOVSKÉ OBDOBÍ (1892 - 1902)

- I.4.1 Dům (Chaloupka) v Chýnově
 - I.4.2 Přátelská pouta a aktivní vztahy s představiteli tzv. „české moderny“
 - I.4.3 Bílek v prostředí katolické moderny
 - I.4.4 Krucifix (Ukřižovaný, Český krucifix), geneze jeho vzniku 1896 – 1899)
 - I.5 IDEOVÉ UKOTVENÍ
 - I.6 PRVNÍ PŘIJETÍ VÝTVARNÝCH REALIZACÍ
 - I.7 SHRNUJÍCÍ ČASOVÉ SCHÉMA
- II. KAPITOLA (1902 – 1920)**
- II.1. RÁM OBDOBÍ
 - II.1.1 První světová válka
 - II.1.2 Vznik samostatného Československa ve vztahu k založení Církve československé
 - II.2 DRUHÝ PILÍŘ – DOSPĚLOST NEBOLI KRISTUS / SVĚTLO
 - II.3 CURRICULUM VITAE FRANTIŠKA BÍLKA – DOBA DO VZNIKU ČESKÉ REPUBLIKY
 - II.3 SHRNUJÍCÍ ČASOVÉ SCHÉMA
- III. KAPITOLA (1920 – 1941)**
- III.1 RÁM OBDOBÍ
 - III.2 TŘETÍ PILÍŘ – ZRALOST NEBOLI NÁRODNÍ UVĚDOMĚNÍ
 - III.3 CURRICULUM VITAE FRANTIŠKA BÍLKA – ZRALOST
 - III.4 VZNIK CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ –
Konfesní změna Františka Bílka a jeho rodiny
 - III.5 PŮSOBNÍ FRANTIŠKA BÍLKA V ČESKÉ AKADEMII VĚD A UMĚNÍ (1920 – 1929)
 - III.6 ZAVRŠENÍ TŘETÍHO OBDOBÍ / PILÍŘE ZRALOSTI A NÁRODNÍHO UVĚDOMĚNÍ
 - III.7 ČASOVÉ SCHÉMA

B. OTÁZKY A ODPOVĚDI

B.1 NAVRŽENÉ DEFINOVÁNÍ ODPOVĚDÍ

B.2 PŘESAHY, ŽIVOT IDEJÍ, AKTUÁLNOST

ZÁVĚR

Hlavní přínosy disertace

Metodologické schéma

Bílkův teologický odkaz

Ideový vývoj a směřování

Koncept dle J. R. Marka

Schéma a koncept ideového vývoje – badatelské závěry

SUMMARY

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Archivní dokumenty

Elektronické odkazy

Audiovizuální archiv Českého rozhlasu

Audiovizuální archiv České televize

Seznam vyobrazení v textu

JMENNÝ REJSTŘÍK

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA č. 1

Sigismund Bouška Františku Bílkovi

PŘÍLOHA č. 2

Hoch si kupoval obrázky. Studie věnovaná Františku Bílkovi

PŘÍLOHA č. 3

Audio nahrávky archivu Českého rozhlasu

PŘÍLOHA č. 4

Zpráva o slavnostním valném shromáždění České akademie ze dne 24. ledna 1926

PŘÍLOHA č. 5

Vybraná korespondence – fotodokumentace

PŘÍLOHA č. 6

Dopis Františka Bílka faráři CČS ze dne 2. 10. 1941 zveřejněný v Náboženské revui Církve českomoravské

ZÁVĚREM

Hlavní přínosy disertace

V závěrečném shrnutí jsou definovány důrazy, které jsou rozpracovány v jednotlivých kapitolách předloženého kvalifikačního textu. Jsou rozčleněny do podtitulů dle svých obsahových rámců.

Metodologické schéma

Pro metodologické schéma předkládané práce se stal předmětem umělec František Bílek. Základní osou a první rovinou je život a dílo Františka Bílka ve vztahu k teologickým obsahům a proměnám společnosti vznikem tzv. moderní doby. To se především týká reformního úsilí uvnitř katolické církve, vznikem hnutí modernismu a umělcovým vztahem k české katolické moderně. V práci je použita metoda hypotézy, která je předem stanovená ve třech položených otázkách a následně zkoušená. Dále rozbořem a srovnáním přístupu a postojů české společnosti k umělci v průběhu jeho života. Za cíl považujeme odpovědi na tři otázky: zda byl umělec mystikem, za kterého byl ve své době považován, může-li být označován za modernistu a jaké byly důvody jeho vstupu do Církve československé po jejím vzniku v roce 1920.

Druhou vertikální rovinou je proniknutí umělcových ideových myšlenkových konceptů do realizací děl. Ve svém dopadu pomáhá k provázání a možnému výkladu ve své době neuchopitelných záměrů umělce.

Vším prochází neměnnost Bílkova teologického přístupu:

- život a dílo jako modlitba,

- příroda jako chrám boží,
- umělec stavitelem chrámu,
- apoštolský přístup.

Ve složitosti Bílkovy problematiky lze zjednodušeně Bílka zařadit jako představitele symbolismu. V metodologii, která vychází z principů manifestu symbolismu, se jedná o pět principů symbolismu, které Bílek splňuje:

1. princip Idea – Bílek aplikuje ideje křesťanské teologie – víru, naději a spásu – opřené o vrchol v Kristu nejen do svých děl, ale i do přenášek a publikovaných článků;
2. princip Symbolika – je u umělce ukotvena ve vyjádření Ideje pomocí uchopitelných forem;
3. princip Syntéza – je natolik zobecněná, že se v Bílkově případě občas stala pro okolí nečitelnou a vyžadovala výklad pomocí popisů vyjádřených opět syntetickým (vlastnoručně konstruovaným) fontem;
4. princip Subjektivismus – Bílek byl vizuálně a obsahově nezaměnitelný a konzistentní. To dokládá čtvrtý princip symbolismu, kdy jde o individuální interpretaci prostřednictvím vyjadřovaného předmětu;
5. princip Dekorativnost – v pojetí umělce (zvolené kompozice, strnulost vědomého *primitivismu*, užití rámu jako součásti vyjádření ideje díla) se obrací k archetypální symbolice (měsíc, hvězdy, cizinec). Užití symboly prostupují civilizacemi, jako např. sfinga, palmový list, aj. Vše u Bílka slouží k manifestacím Ideje.

Šest příloh se vztahuje k obsahu textů. Snahou bylo uvést v přílohách buď závažné texty (Příloha č. 1 – *Sigismund Bouška Františku Bílkovi*, Příloha č. 2 – *Hoch si kupoval obrázky. Studie věnovaná Františku Bílkovi*), dosud nepublikovaná data (Příloha č. 3 – dva audiozáznamy Františka Bílka pro Český rozhlas o Otokaru Březinovi), přepis Bílkovy přednášky v ČAVU (Příloha č. 4 – záznam přepisu Bílkovy přednášky na slavnostním shromáždění ČAVU 24. 5. 1926), ve fotodokumentaci

dopis Stefana Zweiga, Emanuela Chalupného (Příloha č. 5 – Vybraná korespondence) a Bílkův dopis knězi ČČS pár dní před úmrtím (Příloha č. 6 – Dopis Františka Bílka faráři ze dne 2. 10. 1941).

Bílkův teologický odkaz

Opakovaně se v literárních reflexích na Bílkovo dílo objevuje zásadní názor, který byl u Braunerové, snad na základě rozhovorů s umělcem, zaujatým pohledem současníka. Umělkyně zdůrazňuje, že Bílkova práce je modlitbou. „*On přichází ne bořit, ale reformovat, on nerozbíjí, aby rozbíjel a ničil, ale staví sám, protože má z čeho stavět. On touží po onom umění Výrazu, jakým bylo umění velké doby křesťanské: umění, klidné, vznešené, synthesesou nejvyšších snah lidského ducha, umění, jež je m o d l i t b o u.*“⁴ Tento pohled na Bílka převzal i Zdeněk Kučera ve svém příspěvku *František Bílek – modlitebník dřeva a kamene* ve Sborníku projevů pronesených na konferenci k 70. výročí úmrtí umělce⁵ sděluje: „*Jeho umění je prostě věčnou modlitbou.*“⁶ Je možností, takto dále přejímat, ale je také nutné se od tohoto nazírání oprostít a hledat další vrstvy pohledu na osobnost umělce a jeho tvorbu. Vždy zůstal identický a věrný svému promýšlení světa ve vztahu ke Kristu a v jeho zásadách tvořil. „*Je především svým*“, napsal Vaněk.⁷ Nikdy neuhnul od Krista, vždy byl v jeho ústech a v řeči tvůrčí práce jako jediný recenzent. Vždy byl antropologicky zaměřen, Bůh – člověk a vše ostatní dotvářelo tento vztah (krajina, architektura). Marek ve své studii vyjadřuje: „*Kristem se Bílkova tvorba počíná – Kristem se končí. Kristus – vzor a příklad, maják a cesta, alfa a omega. Kristus, který ve*

4 <http://bluemountain.princeton.edu/bluemtn/cgi-bin/bluemtn?a=d&d=bmtnaan1900-04.2.4.11&e=-----en-20--1--txt-txIN----->, s. 117. Zdroj citován dne 24. 4. 2017.

5 JINDRA, M.: *Víra a umění Františka Bílka: sborník projevů pronesených na konferenci k 70. výročí úmrtí umělce (6. 11. 1872-13. 10. 1941): [pořádané 23. listopadu 2011 ve sboru Gustava Adolfa Procházky v Praze 8-Karlíně]*. Praha: Církev československá husitská ve spolupráci s Kulturní radou a LHODR, 2012, 133 s., s. 13-15.

6 *Ibidem*, s. 15.

7 VANĚK, F. B.: *Vlaštovky se vracejí: kniha paměti*. V tomto nakladatelství 1. vydání. Pelhřimov: Matice Křemešnická, 2016. 255 stran, s. 190.

*vrcholné sublimaci slučuje lásku – oběť – pravdu. Láska jest nejvyšší obětí, oběť nejvyšší láskou, obojí jedinou pravdou.*⁸

Láska ke slovu psanému – v atelieru měl vždy otevřeno Písmo svaté u pasáže, kterou promýšlel a zpracovával. Písemný a mluvený projev byl poněkud strnulý a dá se i říci škrobený.⁹

Za přínos v doplnění komplexu Bílkián autorka považuje čtyři prameny:

1. Audiozáznam z vystoupení Bílka v Českém rozhlase z roku 1935, kde vzpomíná na Otokara Březinu.¹⁰
2. Digitalizace archivních pramenů umožnila prohlédnout Kroniky města Chýnov, ze kterých byla čerpána data ve vztahu k Bílkovi.¹¹
3. Digitalizace archivu ČAVU, který zprostředkoval kompletní Věstníky čtvrté třídy, ve které Bílek působil. Jeho působení v ČAVU nebylo dosud zpracováno.
4. Idea filmové stopáže se splnila projektem České televize v cyklu *Hledání ztraceného času* pod názvem *Naši sochaři*.¹² V souvislosti s tématem a aktéry lze uvést předcházející díl cyklu s názvem *Česká paleta* věnující se českým malířům první poloviny dvacátého století.¹³

Fondy Literárního archivu Památníku národního písemnictví napomohly v doplnění pramenů, kde např. fond Josef Richard Marek obsa-

8 MAREK, J. R.: *František Bílek. Sochař – grafik*, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Fond Marek, Josef Richard, č. fondu: 1054, inv. číslo: 1147, s. 65.

9 NEČAS, V., SUCHÝ, V., ed.: *Bílek: svědectví o bratru Františkovi*. Vydání první. Praha: Malvern, 2015.

10 Zdroj: APF, AF00227/5, 2. 12. 1934, stopáž 9:06, Kód: 6255, poznámka: digitální.

11 <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?doctree=1kkoiy&menu=3&id=131063&page=4>

12 Více viz In: VANTUCH, P.: *Hledání ztraceného času: Čeští sochaři* [online]. 27. 1. 2018. Praha: Česká televize (ČT2), 2018, 18:15 [cit. 2018-03-30].
Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=aTzUb68cn-w>

13 Více viz In: VANTUCH, P.: *Hledání ztraceného času: Česká paleta* [online]. 28. 1. 2018. Praha: Česká televize (ČT2), 2018, 19:44 [cit. 2018-03-30].
Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=L9kUWY1Ld6I>

huje v dokumentaci nabídku cen za vystavovaná Bílkova díla, a to ve dvou pramenech. Je zde přesně definována cena sochařových prací. Tato data se mohou stát podklady pro další zkoumání v badatelské problematice ekonomiky díla tohoto veskrze současného umělce. Fond Josefa Hlávky obsahoval cenné použité prameny, zvláště v Hlávkově korespondenci s manželkou. Pro zpracování textu v dobových reáliích byla cenná možnost prohledání digitálních českých archivů. Ve výročních zprávách o městské radě Chýnova jsou obsaženy o rodině Bílků důležité informace.

V úplném závěru si dovoluujeme se záměrem zpřítomnění slov umělce zopakovat závěrečná Bílkova slova přednášky z roku 1908. *„Děkuji vašemu vztaženému gestu žádosti, a že jste mne vyslechlí; neboť větší milost je prokázána tomu, kdo mluví, než tomu, kdo poslouchá.“*¹⁴

14 MAREK, J. R.: *Stavba budoucího chrámu v nás. František Bílek 1908*, Poznámky sochařovy, opis poznámek, strojepis. Literární archiv Památníku národního písemnictví, Fond Marek, Josef Richard, inv. číslo: 385-3854, č. přír. 67/75, s. 15.

ABSTRACT

This thesis looks at the life and work of the artist František Bílek in relation to the theological legacy of Czech Catholic modernism at the end of the nineteenth and early twentieth century over three chapters. Its objective is to answer three questions: Was the artist the mystic he was perceived to be at the time? Can he be termed a modernist? What were his reasons for joining the Czechoslovak Church when it was founded in 1920? The study uses the method of hypotheses which are stated in advance in the questions posed, and then subsequently tested. Another method used is an analysis and comparison of the approach and attitudes of Czech society to the artist during his life. The introductory chapter describes the study's key indicators with a brief description of the issues, and also the form and structure used.

Part A looks at the environment during the emergence of modern Europe; in particular the conditions giving rise to the struggle for modernism, the circumstances of the First Vatican Council, the Czech Catholic reform movement and the European modernism movement in relation to the central subject of this thesis, artist František Bílek.

Each of the three chapters looks at one of the artist's three periods/pillars. They are divided up according to the dividing lines in František Bílek's life and are based on the divisions given by his biographers Emanuel Chalupný and Josef Richard Marek. The first chapter focuses on the first period/pillar of the artist's life – *youth, or human guilt*. This period ends in 1901. In the second chapter, the second period/pillar in his life – *adulthood, or Christ*, the idea of Jesus Christ become central for Bílek. In the works he completes, Bílek more closely approximates the needs of contemporary

society. A period of anchoring of his philosophical series occurs: *Journey, Construction of a Future Domestic Church*. This fruitful period ends at the start of the First World War. Over the course of the war, interest in Bílek declined. The establishment of an independent Czechoslovakia and the founding of the Czechoslovak Church on 8 January 1920 led to the next new period in the artist's life and works. These significant changes in Czech society mark the transition to the third chapter, to the period/pillar of - *maturity, or national consciousness*. This applies to the years of 1920-1941. The third chapter looks at Bílek's change in religious denomination after the establishment of the Czechoslovak Church and his active work within the Czech Academy of Sciences and Arts.

Part B focuses on answering the three questions posed. It also notes the timeliness of Bílek's ideas and his place in contemporary Czech society.

The conclusion presents the benefits of the thesis, and Bílek's theological legacy in relation to his development and focuses over his life. The thesis is supplemented with findings from the documents acquired about the artist from audiovisual and digitised archival sources about the period when he actively worked for the Czechoslovak Church after it was established. Finally, it should be noted that in his designs and creative output, artist František Bílek engages themes contained in the Holy Scriptures. He was not involved in profane themes. He also focused his interest on the creative completion of artworks of great figures in Czech history, which many times involved Jan Hus, John Amos Comenius, Petr Chelčický and others. He was responsible for honouring their memory even in the twentieth century.

SEZNAM VYBRANÝCH PRAMENŮ

BÍLEK, F.: *Náboženská revue československé církve*. Praha: Ústřední rada československé církve, ročník XIII., č. 6, s. 321.

BÍLEK, F., NETUŠIL, L. (ed.): *František Bílek v Církvi československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2000. 137 s. ISBN 80-7000-540-8.

BÍLEK, F.: *Album sochaře Františka Bílka*. Hranice: Nový Život, 1897. [11] l.

BOUŠKA, S. L., POKORNÁ, Z. (ed.), JANÁKOVÁ, I. (ed.): *Sigismund Bouška Františku Bílkovi: (korespondence z let 1895-1916)*. 1. [vyd.]. Praha: Česká expedice ve spolupráci s Památníkem národního písemnictví a Uměleckoprůmyslovým muzeem, 1992. 53 s. ISBN 80-85281-27-9.

BRAUNEROVÁ, Z.: Za Pravdou, *Nový Život*, vyd. Karel Dostál Lutínov, ročník II., 1897, č. 5, s. 162-164.

BRAUNEROVÁ, Z.: Úvod k „Bílkovým modlitbám“, *Nový Život*, vyd. Karel Dostál Lutínov, ročník III., 1898, s. 18.

BŘEZINA, O.: *Dopisy Otakara Březiny. [Sv.] 3, Františku Bílkovi*. Praha: Fr. Borový, 1932. 187 - [II] s. Paměti. Knihovna literárních vzpomínek a korespondence; sv. 5.

BUTTA, T.: *90 let Církve československé husitské: sborník*. Praha: Církev československá husitská ve spolupráci s Náboženskou obcí ČČSH v Praze 1, 2010. Blahoslav (Církev československá husitská). ISBN 978-80-7000-047-2.

ČORNEJ, P., PRAHL, R. (ed.): *Čechy a Evropa v kultuře 19. století: [sborník symposia pořádaného Národní galerií v Praze a Ústavem pro českou a světovou literaturu ČSAV v rámci Smetanových dnů v Plzni ve dnech 22. - 24. března 1990]*. Praha: Národní galerie v Praze, 1993. 172 s. ISBN 80-7035-050-4.

DENZINGER, H.; SCHÖNMETZER, A.: *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Editio XXXIII. Barcinone; Friburgi Brisgoviae; Romae; Neo-Eboraci: Herder, 1965.

FOERSTER, V., VANĚK, F. B.: *Cestou kříže*. 1. vyd. Pelhřimov: Matice Křemešnická, 2014. 40 s. ISBN 978-80-905719-0-7.

František Bílek v Církvi československé husitské. Praha: Ústřední rada církve československé husitské, 2000, 137 s.

- GELMI, J.: *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.* Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0457-0.
- HERBEN, J.: *T. G. Masaryk: Život a dílo presidenta Osvoboditele.* Vyd. V. Praha: Sfinx. Bohumila Jandy, 1938, 440 s.
- HUYGHE, R., ed. a AUBOYER, J.: *Encyklopedie umění nové doby.* Vyd. 1. Praha: Odeon, 1974. 470 s., [26] s. obr. příl. Světové dějiny; sv. 52.
- CHALUPNÝ, E.: *František Bílek: tvůrce a člověk.* 1. vyd., České Budějovice: Růže, 1970. 76 s.
- JINDRA, M.: *Víra a umění Františka Bílka: sborník projevů pronesených na konferenci k 70. výročí úmrtí umělce (6. 11. 1872-13. 10. 1941): [pořádané 23. listopadu 2011 ve sboru Gustava Adolfa Procházky v Praze 8 - Karlíně].* Praha: Církev československá husitská ve spolupráci s Kulturní radou a LHODR, 2012, 133 s. ISBN 978-80-7000-077-9.
- JINDRA, M., BUTTA, T.: *Šlépěje Františka Bílka v Církvi československé husitské. K 70. výročí úmrtí umělce.* ÚR CČSH, Praha 2011, s. 8–39. ISBN 978-80-7000-064-9.
- KAŇÁK, M.: Cesta sochaře Františka Bílka. *Theologická revue Církve československé husitské.* Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 1973, ISSN 0139-7702.
- KAŇÁK, Miloslav. *Z dějin reformního úsilí českého duchovenstva: (Dějinná zkratka let 1800 – 1920).* 1. Praha: Blahoslav, 1951, 112 s.
- KAŇÁK, Miloslav. K 70. výročí vydání protimodernistických dekretů. *Theologická revue církve československé husitské.* 12. Praha, 1979, s. 33-38.
- LÁŠEK, Jan Blahoslav. František Náhlovský a reformní program z roku 1848 na obnovu církve v Čechách: Ke 180. výročí narození F. Náhlovského. *Theologická revue: Církve československé husitské.* Praha, 1987, 58(20), 171-182.
- MAREK, J. R.: *Básník a sochař: Dopisy Julia Zeyera a Františka Bílka z let 1896 – 1901.* Praha: Za svobodu, 1948, s. 232.
- MATYS, R.: *V umění volnost: kapitoly z dějin Umělecké besedy.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2003. 356 s. ISBN 80-200-1138-2.
- Mistr František Bílek. *Náboženská revue.* 1941, s. 321.
- MRÁZOVÁ, M.: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění: A-M.* 1. vyd. Praha: Academia, 1995, 546 s. ISBN 80-200-0521-8.
- Myšlenky moderních sochařů.* 2. vyd. Praha: Obelisk, 1971, 517 s.

NÁHLOVSKÝ, F.: *Versammlung von Geistlichen, gehalten zu Prag am 18. und 22. Mai 1848*. 1. vydání, Praha 1848, v komisi F. A. Crednera a Kleinbuba v Praze, vytiskla Arcibiskupská knihtiskárna v Praze s vlastnoručními poznámkami Františka Náhlavského, tisk, 31 list. LA PNP, fond Náhlavský, II 31.

NEČAS, V., SUCHÝ, V., ed.: *Bílek: svědectví o bratru Františkovi*. Vydání první. Praha: Malvern, 2015. 316 stran, 30 nečíslovaných stran obrazových příloh. ISBN 978-80-7530-026-3.

NOBLE, I., a HRADÍLEK, P.: *Budoucnost modernismu?: ročenka časopisu Getsemany: sborník ze semináře, Praha, 1.- 3. 5. 1997*. Praha: Síť, 1999. ISBN 80-86040-11-9.

Nový život: Měsíčník pro umění, vzdělání a zábavu. Nový Jičín: Karel Dostál Lutínov, 1902, 7.

PIUS X.: *Encyklika J. S. Papeže Pia X. „Pascendi Dominici gregis“: o učení modernistův*. Překlad Václav Smolík. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1911. 423 s. Dědictví sv. Prokopa; Sv. 52.

PETRÁČEK, T.: *Bible a moderní kritika: česká a světová progresivní exegeze ve víru (anti)modernistické krize*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-248-4.

PROCACCI, G.: *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Dějiny států. ISBN 80-7106-152-2.

RAHNER, K., VORGRIMLER, H.: *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2009. Teologie (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-934-8.

SALESKÝ, F., a DI PIETRA, V., ed. *Duchovní nauka*. 1. vyd. Brno: Cesta, 1990. 99 s. ISBN 80-85319-17-9.

SPISAR, A.: *Ideový vývoj církve československé: (nástin)*. Praha: Ústřední rada církve československé, 1936. 438 s. Edice Blahoslav; sv. 12.

ŠLECHTOVÁ, A., LEVORA, J.: *Členové České akademie věd a umění 1890-1952*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2004. 443 s. ISBN 80-200-1066-1.

ŠTYCH, A.: *Katalog pavillonu král. hlav. města Prahy a odborných skupin městských: na výstavě Obchodní a živnostenské komory Pražské pořádané k oslavě 60letého panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.* [Praha: s.n., 1908].

URBAN, R.: *Die Tschechoslowakische Hussitische Kirche*. Marburg/Lahn: J.G. Herder-Institut, 1973. viii, 327 s., [4] s. obr.přil. Marburger Ostforschungen; Bd. 34. ISBN 3-87969-103-7.

VÁCLAVEK, B., ed.: *Český listář: 296 českých listů z šesti století*. 1. vyd. Praha:

Melantrich, 1949. 451, [4] s.

VANĚK, F. B.: *Vlaštovky se vracejí: kniha paměti*. V tomto nakladatelství 1. vydání. Pelhřimov: Matice Křemešnická, 2016. 255 stran. ISBN 978-80-905719-5-2.

VANĚK, F. B.: *Sochař mystik, Nový Život*, vyd. Karel Dostál Lutínov, ročník I., 1896, č. 3-4.

VÍT, O.: František Bílek a jeho přátelé ze světa kultury a umění: K letošnímu půlstoletí od úmrtí velkého výtvarníka. *Theologická revue*. 1989, s. 87-89.

VEVERKOVÁ, K.: *Dílo Antona Krombholze a jeho význam pro reformní teologické myšlení v Čechách*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2004. 228 s. Pontes pragenses; sv. 32. ISBN 80-86263-47-9.

VOGEL, J.: *Herman Schell, apologeta a dogmatik: dílo katolického modernisty a jeho vliv na církev československou husitskou*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2001. 200 s. Pontes pragenses; sv. 16. ISBN 80-86263-18-5.

WINTER, E.: *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy, 1740-1848*. Praha: Jelínek, 1945.

WINTER, E.: *Bernard Bolzano a jeho kruh: Přeložil a některými poznámkami doplnil Zdeněk Kalista*. Brno: Edice Akordu v Brně, 1935, s. 231.

WITTLICH, F. a kol.: *Vojtěch svobodný pán Lanna, sběratel, mecenáš, podnikatel*. Publikace k výstavě. Uměleckoprůmyslové museum v Praze, Praha 1996, ISBN 80-7101-034-0.

WITTLICH, P.: *Česká secese*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1985. 379, [34] s. České dějiny; sv. 52. 01-502-85.

WITTLICH, P.: Sekvence symbolismu. *BULLETIN NÁRODNÍ GALERIE V PRAZE*. Praha, 2015, (XXV.), ISSN 0862-8912.

ZEYER, J., BÍLEK, F.: *Básník a sochař*. První vydání. V Praze: Za svobodu, 1948. 232 s., [38] s. obr. příl. Za svobodu. Řada III; sv. I.

ZÁBA, G.: *Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea jeho veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.: Vědecký a umělecký rozvoj v národě českém 1848 – 1898*. 1. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1898.

Archivní dokumenty

Památník národního písemnictví

BÍLEK, F.: O kritice. *Život*, ročník 1898, s. 300, s. 20-21.

- BÍLEK, F.: fotografie. LA PNP, fond Marek, Josef Richard, č. inv. 4618-4620, č. přír. 67/75.
- BÍLEK, F.: *Dopis Zdeňce Hlávkové nedatováno, rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond Hlávka, Josef; č. inv. 135-138; č. přír. 42/09. Praha.
- BOUŠKA, S.: *Tvář Kristova, Nový Život*, vyd. Karel Dostál Lutínov, ročník II., 1897.
- BOUŠKA, S.: *Bílkův dům. Život*, ročník 1899, s. 344. Více viz <http://depositum.cz>. Zdroj citován 15. 2. 2018.
- HLÁVKOVÁ, Z.: *Dopis Josefu Hlávkovi z 25. 5. 1900, rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond Hlávka, Josef; č. inv. 135-138; č. přír. 42/09. Praha, 1900.
- CHALUPNÝ, E.: *Dopis Bílkovi, Frant., rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond Bílek, František; č. inv. 133-134, č. přír. 33/64. 1917.
- JESENSKÁ, R.: *Dopis Františku Bílkovi z 8. 6. 1901, rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond Bílek, F.; č. inv. 135-138; č. přír. 33/64. Praha, 1901.
- MAREK, J. R.: *František Bílek. Sochař – grafik*, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Fond Marek, Josef Richard, č. fondu: 1054, inv. číslo: 1147.
- MAREK, J. R.: *Stavba budoucího chrámu v nás. František Bílek 1908*, Poznámky sochařovy, opis poznámek, strojopis. Literární archiv Památníku národního písemnictví, Fond Marek, Josef Richard, inv. číslo: 385-3854, č. přír. 67/75.
- MAREK, J. R.: *Pracovní poznámky k tématu William Blake*, rkp., Fond Marek, J. R., LA PNP, č. inv. 3828, č. přír. 67/75.
- MAREK, J. R.: *Hoch si kupoval obrázky. Studie věnovaná Františku Bílkovi*, rkp., Fond Marek, J. R., LA PNP, č. inv. 3609, č. přír. 67/75.
- MAREK, J. R.: *Tisky a výstřižky: František Bílek – sochař duše*. LA PNP, fond Marek, Josef Richard, č. inv. 4013, č. přír. 67/75.
- SVOBODOVÁ, R.: *Dopis Františku Bílkovi z 16. 10. 1898, rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond Bílek, Frant.; č. inv. 176-177; č. přír. 33/64. Praha, 1901.
- ZEYER, J.: *Dopisy Františku Bílkovi, rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond Bílek, František; č. inv. 161-175; č. přír. 6/13; Praha, 1896 (15 dopisů)
- ZEYER, J.: *Dopisy Františku Bílkovi, rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond Bílek, František; č. inv. 176-191; č. přír. 6/73; Praha, 1897 (16 dopisů)
- ZEYER, J.: *Dopisy Františku Bílkovi, rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond Bílek, František; č. inv. 192-207; č. přír. 6/73; Praha, 1898 (15 dopisů)
- ZEYER, J.: *Dopisy Františku Bílkovi, rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond

Bílek, František; č. inv. 208-222; č. příř. 6/73; Praha, 1899 (14 dopisů); č. inv. 223-232; č. příř. 6/73; Praha, 1900 (9 dopisů)

ZWEIG, S.: *Dopis Bílkovi, Frant., rkp.: Památník národního písemnictví*. Fond Bílek, František; č. inv. 191, č. příř. 33/64. 1917

Česká akademie věd a umění

Věstník České akademie věd a umění. Praha, 1920, 28–29(-). ISSN 1802-5765.

Věstník České akademie věd a umění. Praha, 1921, 30 (1, 3, 4, 5, 6). ISSN 1802-5765.

Věstník České akademie věd a umění. Praha, 1920, 31 (2, 3-4, 5, 6, 7). ISSN 1802-5765.

Věstník České akademie věd a umění. Praha, 1923, 32 (1-2, 3-4, 7, 8-9), ISSN 1802-5765.

Věstník České akademie věd a umění. Praha, 1926, 35 (1-2), ISSN 1802-5765.

Věstník České akademie věd a umění. Praha, 1927, 36 (1-2, 3-4, 5-6, 7-9), ISSN 1802-5765.

Věstník České akademie věd a umění. Praha, 1928, 37 (1-2, 7-9), ISSN 1802-5765.

Věstník České akademie věd a umění. Praha, 1929, 38 (1-3, 4-6, 7-9), ISSN 1802-5765.

Audiovizuální archiv Českého rozhlasu

Zdroj: APF, AF00227/5, 2. 12. 1934, stopáž 9:06, Kód: 6255, poznámka: digitální.

Zdroj: APF, AF00545/3, 22. 10. 1942, stopáž: 7:24, kód: 8593, poznámka: digitální.

Audiovizuální archiv České televize

In: VANTUCH, P. *Hledání ztraceného času: Čeští sochaři* [online]. 27. 1. 2018. Praha: Česká televize (ČT2), 2018, 18:15 [cit. 2018-03-30].

Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=aTzUb68cn-w>

In: VANTUCH, P. *Hledání ztraceného času: Česká paleta* [online]. 28. 1. 2018. Praha: Česká televize (ČT2), 2018, 19:44 [cit. 2018-03-30].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=L9kUWY1Ld6l>